

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Сидорова Максима Олександровича

«Диригентсько-хорова інтерпретація як континуум (на прикладах

Stabat Mater А. Пярта, К. Дженкінса та О. Родіна)»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»

галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»

Проблематика диригентсько-хорової інтерпретації належить до тих напрямів сучасного хорознавства, у яких сьогодні відбувається активне переосмислення традиційних уявлень про природу виконавської творчості. Попри значний масив наукових праць, присвячених диригентській діяльності, виконавському стилю, методиці роботи з хором та питанням інтерпретації музичних творів, диригентсько-хорова інтерпретація як художньо-комунікативний феномен поки що не набула достатнього теоретичного осмислення. У сучасному музикознавстві зберігається потреба в такому теоретичному підході, який дозволив би розглядати її як інтегральний художній процес, у якому взаємодіють просторово-часові, виконавські та комунікативні виміри музичного мистецтва, поєднуючи композиторський задум, інтерпретаційне мислення диригента, виконавську діяльність хорового колективу та сприйняття музичного твору слухачем. У цьому контексті особливої актуальності набуває дисертаційне дослідження М. О. Сидорова, у якому запропоновано концептуальне бачення диригентсько-хорової інтерпретації як цілісного просторово-часового феномена.

Однією з вагомих переваг дисертаційного дослідження є його методологічна цілісність. Авторіві вдалося поєднати положення сучасної інтерпретології, українського хорознавства, феноменології, герменевтики, культурної антропології та психології творчості не шляхом механічного поєднання наукових підходів, а через виявлення їхнього спільного евристичного потенціалу для осмислення диригентсько-хорової інтерпретації. Саме це

забезпечило формування внутрішньо узгодженої системи наукового аналізу, підпорядкованої розв'язанню конкретної музикознавчої проблеми.

Особливої уваги заслуговує осмислення автором потенціалу феноменологічної традиції, яка у рецензованій роботі не обмежується функцією загальнофілософського підґрунтя. Феноменологічний підхід стає дієвим методологічним інструментом аналізу музичної комунікації та диригентсько-хорової інтерпретації. Саме це дало змогу обґрунтувати взаємозв'язок просторово-часових параметрів виконавського процесу, розкрити художньо-смысловий потенціал диригентського жесту та інтерпретувати діяльність диригента-хормейстера як особливу форму багатовимірної творчої взаємодії композитора, виконавців і слухача.

Принципово важливо, що запропоноване автором теоретичне бачення не залишається лише на рівні наукової рефлексії. Його наукова продуктивність найповніше розкривається в аналізі конкретного музичного матеріалу, що засвідчує внутрішню узгодженість авторської концепції, її методологічну цілісність та аналітичну переконливість.

Поставлена автором мета дослідження послідовно реалізується в структурі дисертації. Взаємоузгодженість мети, дослідницьких завдань, об'єкта й предмета дослідження забезпечує внутрішню цілісність роботи та послідовне розгортання авторської концепції.

У першому розділі «Диригентсько-хорова інтерпретація музичного твору та її просторово-часові характеристики» автор послідовно формує концептуальні засади дослідження, які визначають логіку подальшого розгортання дисертації. Спираючись на положення сучасної інтерпретології, хорознавства, культурології та феноменології, дисертант не лише систематизує існуючі наукові підходи, а й вибудовує власну концептуальну модель осмислення диригентсько-хорової інтерпретації.

Суттєвим науковим результатом першого розділу є обґрунтування диригентсько-хорової інтерпретації як цілісного художньо-комунікативного феномена, що реалізується в єдиному просторово-часовому вимірі взаємодії

композитора, диригента, хорового колективу та слухача. Такий підхід дозволив авторові переконливо довести її континуальний характер і відійти від традиційного трактування диригентської діяльності переважно як виконавсько-технологічного процесу, окресливши нові можливості для теоретичного осмислення природи диригентсько-хорової інтерпретації.

Безперечною науковою новизною відзначається запропонована автором концепція диригентсько-хорового континууму, яка виступає концептуальним ядром дисертації. Її наукова цінність полягає в тому, що просторово-часові характеристики диригентсько-хорової інтерпретації вперше осмислено як цілісну систему художнього смислотворення, у якій свідомість диригента забезпечує безперервність інтерпретаційного процесу через взаємодію ретенції, праїмпресії, протенції та антиципації. Запропонована дефініція не лише поглиблює теоретичне розуміння природи диригентської творчості, а й набуває методологічного значення для аналізу конкретних музичних творів.

Важливим здобутком першого розділу є також послідовне вибудовування поняттєво-категоріального апарату дослідження. Запропоновані автором дефініції та їх інтеграція з категоріями сучасної інтерпретології й феноменології забезпечують концептуальну цілісність дослідження та розширюють можливості аналізу диригентсько-хорової інтерпретації.

У другому розділі авторська концепція диригентсько-хорового континууму набуває подальшого розвитку й аналітичного втілення в процесі дослідження *Stabat Mater* А. Пярта, К. Дженкінса та О. Родіна. Аналіз творів переконливо демонструє, що різні моделі сучасного композиторського мислення безпосередньо визначають характер диригентсько-хорової інтерпретації та зумовлюють принципово різні підходи до організації виконавського процесу й побудови диригентської концепції. Узагальнення результатів аналізу дало змогу дисертанту обґрунтувати три моделі диригентсько-хорового континууму – лірико-споглядальну, епічно-оповідну та драматично-експресивну. Перша ґрунтується на домінуванні медитативно-споглядального типу музичного висловлювання й тонкій психологізації диригентської інтерпретації, друга – на

епічному розгортанні музичної драматургії, синтезі різних культурних традицій та багаторівневій символіці, третя – на високому ступені драматичної напруги, полістилістичній організації музичного матеріалу та інтенсивній емоційній динаміці виконавського процесу.

Водночас автор не обмежується аналізом музичного тексту, а послідовно переносить дослідницький фокус у площину його виконавської реалізації. Саме через категорію диригентського тексту особливості композиторського задуму пов'язуються з конкретними завданнями диригента-хормейстера – формуванням виконавської концепції, організацією темпоритмічного й драматургічного розвитку, досягненням ансамблевої та тембрової єдності, роботою над фразуванням, артикуляцією і художньою цілісністю інтерпретації. Такий підхід визначає практичне значення одержаних результатів для диригентсько-хорової педагогіки та виконавської практики.

Позитивне враження справляє й належне наукове оформлення дисертації. Додатки містять авторський тезаурус, схему взаємозв'язків ключових понять дослідження, а також текст секвенції *Stabat Mater* латинською мовою із синхронним українським перекладом, що сприяє кращому сприйняттю авторської концепції. Доречним було б доповнити додатки нотними прикладами аналізованих творів А. Пярта, К. Дженкінса та О. Родіна, що зробило б результати музикознавчого аналізу ще більш наочними.

Висновки до дисертації є логічним узагальненням проведеного дослідження, повною мірою відображають отримані результати та відповідають поставленій меті й визначеним завданням.

Разом із тим окремі положення дисертації залишають простір для наукової дискусії. Передусім це стосується структурування авторського категоріального апарату. Попри ґрунтовне опрацювання ключових понять – диригентсько-хорової інтерпретації, диригентсько-хорового континууму, хронотопу та диригентського тексту, – не завжди достатньо чітко простежуються ієрархія та логіка їх співвідношення. На нашу думку, більш наочне структурування цієї

категоріальної моделі сприяло б кращому розумінню авторської концепції та посилило б її логічну завершеність.

У зв'язку з цим просимо дисертанта уточнити, яким чином у межах запропонованої концепції співвідносяться ключові категорії дослідження та яке місце серед них посідає поняття «диригентсько-хоровий континуум», чи вибудовує автор ці категорії як ієрархічну систему взаємопов'язаних понять, чи розглядає їх як рівнозначні складові власної теоретичної моделі?

Не менш дискусійним видається питання меж типології запропонованих моделей диригентсько-хорового континууму.

У зв'язку з цим хотілося б почути позицію дисертанта щодо того, чи розглядає він запроповану концепцію диригентсько-хорового континууму як таку, що відображає загальні закономірності диригентської інтерпретації та може слугувати методологічною основою для дослідження інших видів диригентського мистецтва, чи її теоретичний потенціал доцільно обмежувати хоровою сферою?

Насамкінець звернемося ще до одного аспекту дослідження. Запропонована автором концепція диригентсько-хорової інтерпретації передбачає активну творчу роль диригента у процесі смислотворення. У цьому контексті постає питання: де, на думку дисертанта, пролягає межа між творчою свободою диригента як суб'єкта інтерпретації та необхідністю збереження авторського задуму композитора, особливо у виконанні сучасної сакральної музики?

Висловлені зауваження та поставлені запитання мають переважно дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи. Вони є свідченням актуальності порушеної проблематики, складності авторської концепції та відкривають перспективи для подальшого наукового осмислення запропонованих теоретичних положень.

Дисертація Сидорова Максима Олександровича «Диригентсько-хорова інтерпретація як континуум (на прикладах *Stabat Mater* А. Пярта, К. Дженкінса

та О. Родіна)» є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, виконаним на високому теоретико-методологічному рівні. Отримані результати характеризуються науковою новизною, належним рівнем теоретичного узагальнення, достатньою обґрунтованістю та практичною цінністю.

Дослідження відповідає чинним вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Сидоров Максим Олександрович – заслуговує на присудження наукового ступеня «доктор філософії» за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво» в галузі знань 02 – «Культура і мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри хорового
та оперно-симфонічного диригування
Харківського національного
університету мистецтв
імені І. П. Котляревського

Наталія МИХАЙЛОВА